

Законодателното събрание не трябва да приема закони

Законодателните събрания не трябва да приемат закони, които ограничават неотменимите човешки права на живот, свобода и собственост – пледира в „Законът“ Фредерик Бастиа. „Законът“ е писан в навечерието и по време на революцията от 1848 г. Една от основните идеи на 1848 е промяна в конституцията, която да „хармонизира“ отношенията в обществото и чрез закони и правителствени разпоредби да въведе човеколюбив ред и благосъстояние, доброта и просвещение.

Бастиа спори с възгледите на онова време и когато нашето съвремие ги повтаря, това потвърждава валидността и на аргументите на Бастиа.

След „Законът“ не е писана по-задълбочена критика на използването на законодателството за конструиране на обществото и на отношенията на хората в него. Законът е форма на защита на личността, свободата и собствеността на отделния човек. Конституцията, според Бастиа, е ограничаване на закона до тази му функция.

Настроенията във Франция от 1848 г. са характерни за повечето периоди на обществена промяна през ХХ, а и след това – включително за патоса около конституционната уредба на Европейския съюз. Плод на такива настроения е появата на т.нар. „положителни“, „вторични“ или „социални права“ в законите на отделни страни и в международните споразумения.

Дотогава присъствали спорадично в различни законодателни системи, в основен закон тези „права“, - а всъщност: заявления и нужди („потребности“), намират място най-напред в конституцията на Съветския Съюз. Списъкът е доста скромен: работа, здравеопазване, образование и пенсии. Той е преписан не само от сателитите на Съветска Русия, но и от доста европейски конституции, приети след Втората световна война. Например тези „права“ са ясно прогласени в основните закони на Ирландия, Франция, Холандия и Швеция, макар формулировките най-често да не са обвързващи. Конституционната мода се е превърнала в правило. Особено щедри са конституциите на някои страни от нова Европа. По-изостаналите страни обещаваат повече.

Едно издание на „Законът“ на Бастиа в САЩ от преди три-четири години е мотивирано от безспирното разпространение на социалистическите идеи в законодателството. В проекта за конституция на Европейския съюз списъкът на тези „права“ е безпрецедентно широк: социална осигуреност и услуги по време на майчинство, болест, работни злополуки, възраст и безработица; високо равнище на екологична защита и подобряване на околната среда; високо равнище на защита на потребителя; придаден е конституционен статус на защитата на работниците от „несправедливо“ уволнение и на правото на стачка. Целите на тези прокламации също са доста разнообразни: социална справедливост и защита; солидарност между поколенията; защита на правата на детето и борба срещу обществената изолация и дискриминация.

По повод същите по съдържание идеи на ХІХ век Бастиа казва: „Изобщо не мога да си представя как братството може да бъде въведено *със закон*, ако свободата не е разрушена *със закон* и правосъдието не е потъпкано *със закон*.”

Бастиа два пъти цитира тезата на Луи Блан^[1], че в основата на социалистическия замисъл (употребената дума е „план“) стои убеждението, че „обществото получава своето ускорение от властта“.

Съвременната българска политическа законодателна реч е още по-несъстоятелна от това убеждение. Тя всъщност поставя знак на равенството между власт, правителство,

^[1] Жан-Жозеф-Шарл-Луи Блан (1811-1882), неговата книга *Organisation du Travail* (1840) е много популярна във Франция през 40-те години на ХІХ век.

държава и общество. Държавните поръчки се наричат „обществени”. Информацията, която правителството събира за гражданите и техните начинания е „обществена”. За сметка на това информацията за „обществените поръчки”, начинанията на правителството, разпределението на „обществени” средства, за срещите, заседанията и вземането на решения, често изобщо не е публична. Договорите, които длъжностните лица на правителството сключват с чужди „обществени” средства с частни предприятия, са „публично-частно партньорство”. „Общественият интерес” обикновено е този на правителството, а не на отделния гражданин. Правителството има предимство и като длъжник, и като кредитор. Чиновниците заемат „обществена”, а не държавна длъжност. Избраниците на народа са „публични личности”, но неприкосновеността на техния частен живот и доходи практически са по-защитени от опазването на личните данни на “обикновените” граждани. „Услугите”, които правителствените фирми, фондове и учреждения „предлагат”, най-често без нужното качество, са също „обществени”. Училищата са „обществени”, а всъщност са държавни. Всичко това потвърждава актуалността на правилото на Бастиа: „Социализмът обърква разграничението между правителство и общество”.

Размиването на значението на думите смесва ролите в обществото. Когато ролите са объркани, а названията им – замъглени, е по-лесно да се прехвърли богатство от онзи, комуто то принадлежи, към някой, на когото не принадлежи, без съгласието и без обезщетението на първия. Няма значение дали това става със сила или с измама. И в двата случая е налице грабеж. Когато това става със закон, ние сме свидетели на законен грабеж. Той, според Бастиа, има безкрайно много проявления: митнически ограничения, протекционизъм, привилегии, субсидии, насърчения, прогресивни данъци, публични училища, гарантирани работни места, минимални работни заплати, гарантирани печалби, право на социални помощи, безлихвен кредит, „правителствени” дарения.

Законът трябва да защитава от изземване личността и нейната свобода и собственост, затова законодателните събрания не трябва да приемат закони, които накърняват това право. Тук възгледът на Бастиа за духа на закона е предвестник на концепцията на Хайек за т.нар. „абстрактни правила”, т.е. онези правила, които хората следват, дори когато не могат да ги формулират (което не означава, че не трябва да бъдат открити и формулирани).^{2[2]} „... Когато ние се подчиняваме на законите в смисъл на абстрактни правила, положени независимо от тяхната приложимост към нас самите, ние не сме подчинени на волята на друг човек и затова сме свободни”.^{3[3]}

Дописвайки „Законът”, Фредерик Бастиа знае, че е неизлечимо болен. Това го кара да бъде изчерпателен и прецизен в изказа си, и прави спора с него подобен на пътуване във времето. Ще си позволя няколко примера.

От Ибн Халдун идва разбирането на капитала не като производство и възможност за производство на богатство (Бастиа), а като доминиране в резултат на обществено положение. Предполагам, че господството на този възглед в различни културни ареали през XX век, до голяма степен предопределя тяхната обща и стопанска изостаналост.

Десетина години след смъртта на Бастиа Маркс (който още през 40-те години се отнася с пренебрежение към автора на „Законът”) доразработва трудовата теория на стойността в своята нова за времето си теория на принадлежната стойност. астиа е един от родоначалниците на разбирането на стойността като продукт на размяната – възглед, неправилно наричан “субективна теория на стойността”. При Маркс, някой присвоява

^{2[2]} Вж.: Friedrich A. Hayek, *The Constitution of Liberty*, Chicago, The University of Chicago Press, 1960, p. 149.

^{3[3]} *Ibidem*, p. 153.

(огравба) чуждо работно време, благодарение на общественото положение, вследствие на разполагането със собственост. Оттук има една крачка до извода, че трябва да се премахне частната собственост. Така се полагат теоретичните основи на най-разрушителната и антихуманна политическа организация на икономиката, с която някога е експериментирало човечеството. Изглежда Маркс е по-близък до разбирането за капитал на Ибн Хардун, отколкото до Бастиа.

Научени, че капиталът и производството на богатство се основават на грабеж, мнозина граждани на страни от Източна Европа мислят, че възстановяването на капитализма е възстановяване на грабежа. Вероятно затова през последните десет – петнадесет години те стават жертва грабежа като политико-икономически процес, и се развиват много по-бавно от европейските страни (включително Германия), пострадали от Втората световна война.

Много интересен е задочният спор, който води с Бастиа руският религиозен философ Владимир Соловьов. Признавайки изящството на Бастиа като защитник на свободата, в гл. XVI на „Оправдание на доброто“, Соловьов почти дословно цитира „Законът“. Тезата му е, че човек е не само „стопанско“, но и морално, и религиозно същество. Предполагам, че Бастиа би отговорил: „Да, но любовта към ближния предполага доброволност“.

По времето, когато пише „Законът“, Бастиа е политик. Той чувства, че е призван да противодейства на разрушителните умонастроения на тогавашна Франция. Шестдесет години преди това Джеймс Медисън (в *„Греховете на политическата система на Съединените щати“* - април 1787 г.) изразява тревога, много сходна на тревогата на Бастиа: „Нашите законодателите са се самозабравили“, създават „множество закони, характеризиращи се с безсмисленост от най-упорит вид“. Изглежда, от тази тревога се ражда и фразата: „конгресът няма да приема закони...“^{4[4]}

Бастиа е убедителен. И актуален. Защото нито една от идеите, които той оборва, според израза на Хайек, не е загубила „своята власт в наше време“. „Единствената разлика е, че когато се бори с тези идеи, Бастиа е изцяло на страната на професионалните икономисти срещу народните вярвания, експлоатирани от различни интереси, докато днес подобни предложения се пропагандират от влиятелна школа икономисти, във доста впечатляващ и като цяло неразбираем за обикновения човек вид“.^{5[5]}

Април 2005 г.
Красен Станчев

^{4[4]} Това са началните думи на Поправка Първа (приета на 15 декември 1791 г.) на Конституцията на САЩ: «Конгресът няма да приема закон, който зачита установяването на религия или забраняване на свободното ѝ упражняване, или ограничаване на свободата на словото или на печата; или на правото на хората мирно да се събират и да се обръщат с петиция към правителството, което да удовлетвори техни оплаквания».

^{5[5]} Friedrich A. Hayek, *The Trend of Economic Thinking. Essays on Political Economists and Economic History*, in: W.W. Bartley III and Stephen Kresge (editors), *The Collected Works of F.A. Hayek*, vol. III, Chicago, The University of Chicago Press, 1991, p. 349.